

ОЛАР ПРЕЗИДЕНТИГЕ СОҢГУПАСТАР

2000 чыл хөй политиктерини пералары кижиди турар. Онда таварылга болбойн бараа, чүртүк чогу Президенттин соңгууру. Уе ам-да хөй, ынчымже шыдамастар боттары мақтаар болаларын то каап эгелешер. Эрге чагыра өргөзүп аргын талашыла экинчер кыры-бисе чүтүк тураларын итегелдери аны-бүрү. Кынарыл ол, Россияны чүтүк-биле, кайдыг арга-биле чагырып алыр деп тураларына?

Андрей РАЗИН: СТЕНЬКА ЭЖИ-ЛЕ ЭР. А МЕН ООН ДЭРЕ МЕН.

Разин фамилиялыглар Москвага үрүлгү чүтүк келген. Уш чүс чыл бурунгаар өскө Гази — Стенька найысылалды эзеп алыры орашкан, шыдаан. Стенька Андрей Разин («Часыг май» бөлүктү) кыраакы турган, ам Россияны мургу кезеңини фермерлер ассоциациясы болган культуралык Ставрополь фондунун президентин. Президент болуп дөң болданы мындаар шийирээр деп турар. Зоганов бөлүк бузургетирген кижиди көрө айкалса, коммунисттерге таарышпаандаларга эргакчырагане болу чүтүкүр деп

Владимир СЕМАГО: МЭЭН-БИЛЕ ЧАЛГАРАВАС СИЛЕР

Семаго Лукашевичуңу эргакчырагане хөй-аыт кирген. Лу-кашевич корруштыга улу комиссияны удуруп турган, дыка-ла хөдөлгөн, ынчанга белорустар оуу президентге сонгу алган. Семаго Күрд-мада база-ла ыдыг комиссияны баштап турар. Бистиди «Каштан Катаняны» ийт чыл улаштыр кастыкын келтирет, огулду ажыл бұдурун. Түниелди? Азы Россияны дүжүметтерини холдары делегейде эд арыг боон тур-гандык болуру ол. «Арыг бат» — арыг болал-дыр деп рекла-малар ынчанга көстүп кел-ген. Орус чагылды хажы-пааны база ол. Коржаков үр-үеңи иштиле Президент ширөзюни камгаланып та-рылаан келген. Бисте камга-лал кижине элөөн шийээлг алар ийик чөп.

Бир эвес. Ельцин болу-лу дептирлер болза, чүгө ынчаарда Коржаков бүртүк-лөр деп турар. Генералды чогадыкы агитколлектив —

Александр АБДУЛОВ, ГОНАЛАЙ ХАЗАЛОВ, ВЛАДИМИР ВИНОКУР, НАДЕЖДА БАКИНИНАНЫ АНСАМ-БЛИ, өскөлөр-даа деткир деп турар.

Сергей БАБУРИН: ПРЕЗИ-ДЕНТИГЕ СОҢГУЗА УРУГ БОЖУУР.

XX чүс чылда, Россияныч чагырыкчыларидан дөрт оодуру кижичок. Николай Ийи хаан бир оодуру, Сталин — 2, Хрущев — 2, Брежнев — 1, Андропов — 2 оодуру тур-ган. Горбачев болган Ельцин чүгө кыс уруулардыг. Кур-дунанын оралкыч дарагыч Сергей Бабурин Россияныч Президентини апар болза мурункуларын алтаны ол. Июль 28-те дөртүк огул б-жүрү бажындан утуң алган. Ындыр күштүг тындыгы кижичок канча президент болба-зы? «Мени президентге сонгу алыр болуу кадымын-биле база бир уруу болу-дук бисе, соңгулаа — кым-да бол, бирок терле болуру деп, ол баштапканмын.

База бир чыгырач чүгө бар. Бабурини мергежле-юрист. Бүгү юрист-башты-

Витеслав КОЛОСОВУЧ ОРУН-га болуучу кандидаттарыны депшилерин бодап турар-дыр. 2000 чылда Россияныч фут-бол командалы Европа че-мпиону болуу берсе чүгө болу-дегиди! Ыччалза чоң ону хол кырынга келдер. Кат-мык кижичок Россияга чөк болган өргим болдуру ийи. Илюмжинов Россияга Го-лдывудуң салдыстарын бо-лган Клаудио Шифферни ча-лап көр деп шаанар.

Александр БАРКАШОВ: ЧОК, ТИТЛЕР ЭВЭС, А ӨСКЕ КИЖИ МЕН.

Чагыр-шаалалык орус на-ционал чагыс-энтит уду-рутуу Москваныч төвүндө, Ленин проспектин метро чо-гунада чүртат орон. Оон ко-жазында ЧЭТ-20-ниң хоор-жарылдан ып бургантайн-уңуп турар, аныа 16 харым-ла электор-селесарлап акыл-дап эгелээм, үп эрелдег бажын алган. Ийи ооду-ру, бир уруугу. Баркашовтуң президент болуру деп бер-гени оон бөгү чоока чаа дышкан.

Орус национал чагыс-энтит (ОНЧ) удурутуу прези-дент болуру дөң бижик бузурун 1994 чылда-ла чу-гаалаан кижичок. Ыччалза-ла болуучу күжү, салдары амин эргир бедик үнеленкен хире. Ам оон күжү, акшааы,

сурукчулар чөтүр апарган хире. Оуу Гитлерге демейле турары Баркашовто хоумла-кан. «Фашист эвес мен, орус национал-социалист мен. Чү-гө дие, фашист — 1922 чылда Италияга эрге-чагырга кыр-ген Муссолинини партиязы-ны келигүчү ышканы. Бистиди оларын-биле холба-ыс чок. Фашизми орус бай-далларга шугу аягылап бо-лас деп ол чугаалаар. Ынчымже Юстиция я-мыны ОНЧ-ны бүртүкээринде-ойталаан. А Баркашов болу-учу сурукчуларига итеген турар. Олар Россияны XXI чүс чылдын чырыктык кел-дилер үзүниче чөдөр деп ка-лар.

Устуге алаанымыс маалыр-лар ийиги политиктиг эше-лоңуңу кижилерге Зоганов, Лебедь, Лукко, Черномыр-дин, Липский-биле олар кайын чергелери, оуу олар кайын дээрге, чошорзюни ол деп принципте демократи-оник күжү улуг болгай. Хөйге көздүгү маргызын, тутчул, шуугауыр тургайлар аан. Театрын, кинону, эстрадан-ны сымдастары бисе хөй-биле алаан келсе, амыйла-ла бисе. Соңгудалар орунга-дегейи карнавалдарын көрүп орагы-ла бисе.

Василь УСТЬЮЖАНИН. («Комсомолец правды» солданду болуучу алган).

Хоойлу билбес — хол көдүрөр

КАНДЫГ ХЕМЧЕГ ОНААР ИРГИ?

«Шынык сөгөлөп кижиге ки-жиге өштүг, шынык туткан ки-жиге эй каржы». Кичүң-даа шын сөгөлөп. Сөгүлү уде «уудрукчу мен» — деп эрге-анкан ай-чагыс улуг турга-лы, удуругак сеткилдиг ки-жилерин бажы эгелешин, эрге-хоойлуга дүшүсө, кара турааында чаңаар, харын-даа дүжүметтин, кижилериниң хо-стү эргезинге дөң апары-лаан таварылгаларын чөк деп болбас. Шивегейини шоодаан чажырага-даа дөштин үнү келди дег, бот-тогунар, хоойлу билбес, билиртериниң чөс-хоолаз көстүп эге-лээ, оон чыжыне Шамба-лы суму чагыраанын чаа тургустанган составын ки-риксез ийик мен. Каа-даа соңгудалар дыка-ла дүң-күрүтүг аас-дылгы, маржа-лаан берсе бадалга эрте-кени чөп билер. Соңгуучулар колдуунда кандидаттарын программаларын толгаргай-биле денитүрлөп, өөренип көрүп турган. ылап-ла ша-нданар боор дөң бузурун-биле чер-черлерде чагыра-даргаларын сонгу алган-ла болгай. Чамдык ай-чагыс кижилер чоңуң иделгени, бузурун амырдыл кырып-га боттадыр дөң улу-чуудын чөк ажы-ыше шынмын, кирип, кесчү ажыдарын кылып эге-лөөн өөрүңүч. А өскөлери, Седен Хертектиң материалын-

да бижип турары дег хир-тинге политиккаге ам-даа хо-улү сукшунуаан. Чоока чаа Шамбалыг су-му чагыраанын оралкыч дарагыс деп ат азынган Че-ченя Монгуш деп аныак уру-гун кылган дерини үгүдеши-ге доктаан көрөин.

Июль айнык сесте, дүнеки-дин 2 шак 50 минута турда, уе-череэи болуру аныак өг-үлдөте кирип келген, үп дүң ортузунда бичин уру-дарыг көрүп турда, улуг аас-даы кылып, канчаар чаннаваң чылдырааны мындыл. Суурда «дресте» арга садип турар бажынаар хынап, кожуундан аныак шагдаа оолдар келген турган. Ол хун бажының ээлери Кызылдан төрөки ак-жыдыкчалары, көдө совет даргалары база тургулаан чү-ле. Херек кырында суурда «дресте» арга саткан бажы-чыр-ла хөй. Олар 4-5 чыл узай дүң-хүн чөк арга садип, акжы-бошчаа сүтүк чыгарып, кижилерге күчү ештеп болуру-га кижичок кайгаар. Ындык кижилерини амырдыл чөдө, акжы-агылгыл, мал-матаныг, машина-техникалар боор-ду-рун. Бир эвес «дресте» узулган, оон-биле демисеп ажылып эге-лен аптан улус болза, чөп шугу арга садип турар кижилерге барбаанал? Ын-дык кижилер ам-даа «бара-ханын» садип турлар ышканы.

Оор-суук ол көвүдөп. Херек кылган кижичок оуун хоойлу карына харылаар болган, шаалаларын мал-маган, ак-ша-төгерик-биле амдыкчалар, оларын хөдөлгөн хөжө чүтү-Хөй-биле амырдыл, байып чооруру кижилериниң алыс ала долар үеи келир. Шола, интернат-даа оорлаан кижилер тмч чадап, анч бижип бижип алган сураг баарлар. Соңга-хаалаг бускан кижилер бөзүн тулуп өкөп, ат-сынын айтып өзөгө бөзүн дораан салып чоордултар, оон кандыг-даа түңсө чөк болу-чуру.

Кызыл кожуунуң милиция ажылып коңуңу кошкан деп чоң комундан чугаалажыр. Харын-даа халас ача чип, хөдөл-ап, ат астын ордиз чыасты-ры болбас боор. Ынчангаш кожуунуң чыгыра чери болган республика прокуратура-ны милиция ажылып контро-ролга ала кандыг ирги? Ын-чан оларга кандыг-даа өршөд чүртөп журулу.

Удурукчу дара-бошчалар «ажы-чанчы» көргүзүп, ал-дак кылып турда, аныа бөдөңү кижилериниң кем-бөдөңү оонакылы турары-лаа чөп кы-наан. Шамбалыгы чөп кы-наа, чөп устулду ады кирип, чөп устулду ады кирип, аныак кыска кандыг хемчег оонар ирги?

Бичелдей СЕРПН. Күш-ажылдың чооуңу.

Инвалидтерге хамаарыштыр бистиң тайылбырымыс

МОНУ БИЛИП АЛЫҢААР

камын сонгул алза чогушта, чүртүңа аныктыг чүдөлөрүн кылып шылаар ирги деп бо-лад, шынык чөкка канды-датты таптыр. Билри-бир кызылгарткынап, азы эг-көзүңү, дөртүк-торелериниң лүг деп бодаар мен. Тыва Республиканың соң-гудаларга хамаарыштыр б-дунуң бодадарым база илередикселам.

Амгы бо акша-төгерик че-дишпес берге уде соңгудал-ларын катап-катап эргитирип турбаны-биле, ук соңгудалынды түнелгин илдирде, кым хөй балдылаанын алган-дыр. (Хоойлу) 50 ху дөң болза (Хоойлу) ону барындаалан көрө-кандыгы деп болал бар. Бо таварылгада чүгө акша-тө-герик эвес, а хөй үе-шак база камнагыр болгай.

Оон аныгда хоойлу да көр-дүңгө дүрүңнеривесте, соң-гула болотелени алырда, паспорт азы болуу бұзур-дун турар өскө документини көркөскөп турар уктурулук. Бо бадалды өскө черлерден кел-ген хамаатыларга хамаарыш-тырын болуу. А суурда чүрт-түп турар, бүгүдөгө билин-гир кырганын, ат-аллар-дык кижилерин ол негелдеди хостаа деп күзел бар. Чүгө дөңгө, сөгүлү чылдарда соң-гула акжыныга бөдүм кир-кип-даа турган, кандыг-бир чылдагаан-биле соңгудалар-га киришпес кижилерин хөй-үлө көрүң-даа келдим, та-варжың-даа турдум.

Ынчангаш республиканың Төп соңгула комиссиясы Устулде бижиттигени мөөн бодадарымын өөренип көөр боор деп илеңгөш, бо чүтү-дү бижидим.

Бархо ТӨМҮР. Тес-Хем кожуунуң Төвө-зө-төс-Хем хуралының секретари.

Соңгудалар соонда бода.

немедле соңгудалар болган. А катан соңгудалар эргин-териниң ийинди-ла чаалакып турган кожууну бөдөлөдө элөөн хөй түңүк когаралга таварышканы чугаажок. Ма-нда ол окруттарын чүртта-лаан ийик, угтаан боор силер.

Ук соңгудаларга чоңуң иленки чогулдан чамдык кижилериниң сонгуурга-лаз, сонгуваска-даа демей-ле депу-таткан алыр чүве бар эвес дөң хоонерге элзип турары эдептиг.

Мынды таварылгада депу-татка кандидаттарын ар-азында шыкыле бөзүн эки түнелди бербиин турары чажыт эвес. Дократтың ку-рүне деп турар бис, ыдыг болганда чоң хөй-биле ший-ченер болза, чугула айтыр-гы чылдаа, соңгудаларын-лаа чөңүг болган түнелдиг кылдыр шийтирлөөн ол болу-рун аргаа турган. Чамдык соңгуучулар кандидаттарын ар-азында кым черде дээрел.

Инавалдтерге, пенсионерлерге дайын киржик-леринге, хөй уруугу болган бот-иселерге кандыг-кандыг чингелдер бары дугайында айтырлар Күш-ажыл болган соңгул хөжүдө, Калык камга-лаа ламыларына база солунар реакцияларына бо-ла келтирер. Бо айтырларын чамдыканы кожуу-нарда, Кызыл хоорайда килдестерин, эргелдерин, департаментилерден, пенсия фондузунуң органынан-лап база чагыра черлеринден айтырып, билеп алыр арга турбужсе-ле, ону чамдык кижилер билбес боор-ду.

Хөй-ле айтырларынч көп турарынч бир чылда-гааны болза, оларын харылаар, улуска тайылбырлап бээр ужуруг чогуур албан черлериниң ажылакчы-лары айтырыгы келген улуска доктаал-шынтарын, хоойлу-дүрүмдерин оларга шугу-ла көргүзүп, тайылбырлаас, сеткилгени киир угаатпас, чүгө интизин-биле тайылбырлап каар, ол хамаалчок харын шыжыгар боор.

Айтырыгы келгенерге өскө база аргаларын акжы-лап тайылбырлап берип б-ду-тур. Чыжээлээр, чамдык кожууннарда солунар бар, ийиле, оларда радио ламча-чидыларынч реликтивтар аяккадан турар, үште, ыныз-буру хурааларын ажылап социал камгалал ажылакчы-лары чоңа тамыштыр бол-гай. Хөрөзюөнштерин, чоңуң инти хураларын, ол ышканы чагыра черлериниң отчетча-рын ажылап болуу. Ынчан чоңа билимнес айтырлар өвөш эвес болуу ужуруг.

хожүдө яамзас күп-ажыл инавалдтеринге база чажы-ландуру инвалдтерге чы-гелдеди дүтөкелерин бө-лүк, пазилан кыраанарын бажың-интираттарга тур-ганын, инавалдтерин машина-техника, кресло-колеска, ол ышканы холунга, бундуга хо-ноо кылдыртыр, черле чоң турга дүзүлгөр, ачы-дуба чөдөрлөр, посебие айтыр-ларын болган өскө-даа чүтү-келдерин харылаар ужуруг бис. А бажың-балта, языл, материалдык дуза айтыр-ларын тус чер чагыраларга-та тургузар херек.

Ам айтырларга хары-лар: — Эмниң рецептив-биле камнарга эмни чингелдеди сардыла? — Бо талазы-биле Россия Федерациянын Чааа 1934 чылдын июль 20-де № 830 кууделери-биле бо чылдак 1996 чылдын июль 20-де Хоойлуңуң суугар бирги б-дүктүң инавалдтериниң база инавалд тургалыгы үдөп ч-дүрүп кижизинге путивканы халас бээр уктурул.

Ажыдаанын турар ина-валдтерге, оон иштинде социал хандырылга органынын доктаамал албан черлеринге турар инавалдтерге санато-рий баар шывканы социал камгалал органына халаска боор. А бир эвес ажыдап турар инавалдтер болза, кү-рөпт баар путивканы ажы-лап турар черинден социал

камын сонгул алза чогушта, чүртүңа аныктыг чүдөлөрүн кылып шылаар ирги деп бо-лад, шынык чөкка канды-датты таптыр. Билри-бир кызылгарткынап, азы эг-көзүңү, дөртүк-торелериниң лүг деп бодаар мен. Тыва Республиканың соң-гудаларга хамаарыштыр б-дунуң бодадарым база илередикселам.

Амгы бо акша-төгерик че-дишпес берге уде соңгудал-ларын катап-катап эргитирип турбаны-биле, ук соңгудалынды түнелгин илдирде, кым хөй балдылаанын алган-дыр. (Хоойлу) 50 ху дөң болза (Хоойлу) ону барындаалан көрө-кандыгы деп болал бар. Бо таварылгада чүгө акша-тө-герик эвес, а хөй үе-шак база камнагыр болгай.

кеңде илчан күштүг. Ынды талоннарын чүгө РФ-тиң Күш-ажыл болган соңгул хөжүдө яамзас наарап тур-рар. Талоннарын кожуунар-ның болган хоорайнын кил-дестери, эргелди мурунда киргени чагырлары суугар бузурулдыг бижик-биле бистиди яамыдан алыр.

Инавалдтерини үдөп чооруу улус тускай шынаала бижиктиг болуу дээрин чуга-ажок. Аныа инавалд уругунд ат, фамилияны, адаэнын адын, туроттугенин хунуң, айып, чылып, оон аңгыда үдөп чооруу калып, аныа кан-дыг хамаарылгалыг дээр-зин айтып турар.

Бир эвес Калык камгалал ламынын мурундан би-лик-биле мрак хоорайга бар-ып өмөдөр болза, орук х-дэлининиң дугайын бистиди яамыдан көп айтырар. Бо таварылгада кандыг докумен-тилер херегин билеп алыры артык эвес боор:

- 1. Ук хоорайның эмнедөгө ону кажан келди деп чала-анын дугайында эмнедөгө бадыткал бижик;
- 2. Калык-камгалал яамзын-чың чооруду турар бижик;
- 3. Сайтың адынга билдир-ишинки;
- 4. Инавалд деп шыныла-зы.

— Инавалдтериниң машина-техника-биле хандырааның чуруму кандыгы?

— Инавалдтериниң шынаалган комиссия тысынч тура, э-ки кижи техниканы баыклар эргези бар-чогуу, ол ышкар-автомашыны халас азы өр-тектиг алыр бе дээрин ыла-ла айтып каар ужуруг. Шынылагы аныа тывыскал соонда, ол кижичок бистиди ламыга билдириниши ки-

Оксана СААЯ. Күш-ажыл болган социал хөжүдө яамзының баш-кырыкы специализи.

